

A csikós mikor oda ír,
A hátassát lenyergeli.
Kipányvázza a hátassát . . .
Úgy öleli a két dámát.

„Így vót az uram, de rígen vót, akkor még a legin' fiatalabb vót!”
— mondja búsan.

Újra eszébe jut a régi jó világ, elkezd halkan:

Fekete szemöldöke ragyogása . . .
Kökín' szeme sűrű kacintása.
Nem választ el tőled' egyébb az halálnál;
Mer' a szívem nem tanál nyugvóhelyet másnál.

Vessél ágyat nékem falevélbül.
Ráfekszek én arra csak magam egyedül.
Gyenge testem nyárfalevél párnán nyugszik.
Az én szívem csak terüllad gondolkozik.

Ezt is maga csinálta. Kérem, hogy még egyszer dalolja el. Ő mély érzéssel dalolja, én dúdolom, a fonográf közben jár és felveszi az öreg Kardos nótáját.

Ecsedi István.

KÖNYVISMERTETÉSEK. FOLYÓIRATSZEMLE.

Böszörményi Jenő: Magyar ég alatt. Elbeszélések. Szentés, 1929. 8° 125 l.
— Mi itt nem a kitünő novelláiróval foglalkozunk, hanem a néplélektani gyűjtővel. Böszörményi Jenő ugyanis alapjában véve, eredetileg néplélektani gyűjtő, amint ezt ő maga kerekén megmondja folyóiratunk ez évi folyamának 160 sk. 11-n közölt tanulmánya bevezető soráiban. Ő nem azért fogott neki a népi esetek feljegyzésének, hogy novellatárgyakat szedjen össze, hanem egyszerűen azért, mert megragadták ezek az esetek, szerette ezeket a köznapi és mégis oly csodálatos embereket, megérezte, hogy itt olyan dolgokról van szó, melyeket nem szabad veszendőbe hagyni. A novelláiró csak később született meg, amikor a formát kereste, melyben megfigyeléseit közreadja.

E kötet tizenhat elbeszélése közül is nyolc biztos és hozzáértő szemmel felvett rajz az alföldi magyar, a szentesi parasztember lelkivilágáról. Előttünk gondolkoznak, tesznek, beszélnek, élik életüket ezek az emberek nyersen kitépve az életből, teljes objektivitással élénk állítva. Az aztán nem tartozik ránk, hanem az irodalmi kritikára, hogy Böszörményi Jenő a történetet, melynek fonalán elébe kerültek figurái, novellává „kerékíti ki”. Ránk az anyag maga tartozik, és a mi szempontunkból nagy szerencsének mondhatjuk azt a ritka írói tulajdonságot, mely Böszörményiben megvan, azt, hogy objektív: nem akar alakjaival semmit önmagából kifejezni, csak őket magukat megmutatni.

Ezért különösen becsesek számunkra ezek a novellák. Többnyire humor lengi át őket, de e fátyol alatt nagyon komoly megfigyelések húzódnak meg. Egyikben a paraszt csárdás találomra választ magának nagyapát az anyakönyvből, mikor annak anyakönyvi kivonatára van szükség az italmérségi engedélyhez, s noha később rájön, ki volt az igazi nagyapja, nem mond le a találomra választottáról, mert „ez húzta ki a bajból”. A másikban a násznagy azzal nyugtatja meg a menyasszonyt, aki vonakodik a házasságtól, mert nem ismeri a vőlegényt, hogy ott lesz az egész élet a megismerésre, s ebben mindnyájan megnyugodnak. Egy harmadikban mélységesen megbotránkozik a Kovács és a harangozó azon az erkölctelenségen, hogy a kovácslegény verset ír egy lányhoz, mindamellet, hogy a vers tulajdonképen tetszik nekik. A negyedikben az öreg magyart tévedésből az öccse helyett idézik meg a bíróságra tanúnak, ez a tévedés a tárgyalás elején rögtön kivilágosul s haza küldik az öregget. Ennyi az egész „bűnügy”. Am ő mégis egy nagy viszontagság hőségének érzi magát, melyből ime „ügyvéd nélkül” szabadult. De a legmélyebb az a történet, melyet a kötet címadó novellája beszél el. Haragban élt a két testvér. Olyan haragban, hogy megfogadták, még egymás temetésére sem mennek el. Mikor az egyik meghalt, a másik állta a fogadalmat. Am éjjel ünneplő ruhába öltözött, kiment a temetőbe és a frissen hantolt sír előtt állva hangosan bocsánatot kér a halottól.

Ezeknek a történeteknek a hősei néha mulatságosak lehetnek a városi civilizációjú ember előtt, pedig valójában tiszteletet keltő alakok. Egy ősi lelki kultúra kisarjadzásai. Józanok, megfontoltak, bölcssek, mérsékletesek, szemérmes szívűek, önérzetesek, bátrak és melegszívűek. Egyikükről írja Böszörményi, de valamennyiükre illik: „A népek úgy ismerték, mint hallgatag, megfontolt embert. Ha öröm érte: azt ugyan le nem olvasta volna földi halandó az arcáról. Ha nagy bánat megszagatta lelkét: akkor a tanyából sem mozdult ki, nehogy meg-lássék rajta a szomorúság. Am azért a szíve nem kőszív volt . . .”

Záradékkul még csak annyit, hogy nagyon örvendetes volna, ha Böszörményi a novellisztikus feldolgozás mellett olyan formában is folytatná megfigyelési értékesítését, amint folyóiratunk fentebb említett cikkében elkezdte, — „A magyar ember és a halál” — vagyis egy-egy szellemi jelenség köré rendszerezné az oda vonatkozó adatait. Ezzel nagy szolgálatot tenne az eléggé nem sürgethető magyar néplélektani szintézis ügyének.

Joó Tibor.

Szentesi Tóth Kálmán: Lakodalmi szokások a Nagykünságban. Karcag, 1929. — Előszavában a kúnok eredetét és kereszténységre térítését fejtegeti azzal a végső konkluzióval, hogy a magyar, kún és a hun egy nép volt s egy nyelvet beszélt. A szerző 50 esetben volt násznagy, sokszor és alaposan megfigyelhette tehát a künsági lakodalmak leírását. S valóban, leírása a legbővebb és a legalaposabb eddig ismert összes lakodalmi leírásaink között, és — ami fő — pontosan betartja az időrendet: Ismertetésemben csak a feltűnőbb és érdekesebb részletek kiemelésére szorítkozom. Ilyen mindjárt az obligát lakodalmi levestésza, a *csiga* kalákaszerű készítése. A vőlegény és legénytársai *lőháton* mentek a templomig s onnan vissza a vőlegényesházhoz, míg a cigányok s a menyasszony és kísérete kocsin követte őket, de az örömszülék nélkül, mert

ezek sohasem tartanak a menettel. Sajnosan rövid és a részleteket épen csak érintő a *felkontyolás* — máshonnan sem ismert — leírása, pedig épen itt kellene a házasság legősibb és ethnológiailag is legjelentősebb elemeit keresnünk. A leány *kézadással* kötelezi el magát! Részletesen ismerteti az *ágyvitelt*, az ekkor szokásos szimbolikus tréfákkal együtt. Folklorisztikai szempontból különösen érdekesek a *menyasszonyi búcsúversek*, a *násznapji mulattató versek*: (a nőtlen ember töprengése, az aszszonyok privilégiuma, a csizmadia és baka Miatyánk, Üdvözlégy és Hisszekegy), s aztán a *játékleírások* (femetés, toborzás, patkolás, mókusok, papolás, drótostót, cukrot vegyenek, lovazás, vízeresztés, élő tyúk felalálása, galamb a levesestálban), mert ezek az eddig jórészt ismeretlen játékok más társas összejöveteleknak (pl. a fonóknak) is időöltései voltak. Lakodalmi ismertetéseink^o eddigi anyaga szerint új a *juhász* (szamaras) lakodalom leírása is. Sok megvilágító adattal járul a *hivatlanok* szerepéhez. De kár, hogy a lakodalmi kurjantásokra és babonákra kevés súlyt fektet, — kár, hogy sok részletet csak épen érint, sokra épen csak céloz, de le nem ír — s kár, hogy az eddig ismert kún lakodalmi leírásokat egyáltalában nem veszi számba. Odavetett célzásai azt mutatják, hogy ezekből a szempontokból rendkívül sok értékes dolog maradhatott tollában.

Szendrey Ákos.

Móricz Pál: Magyar sirató. Feljegyzések, történetek a régi magyar életről. Szerző kiadása, a Tahitótfalusi Sylvester nyomdai műintézet nyomásában, 8°, 272 l. — **Hortobágyi legendák.** Elbeszélések, rajzok, történetek a pusztá XIX. századbéli multjából. Debrecen, Városi Nyomda, 8°, 180 l.

A magyar mult szeretete, a régi magyar élet szépsége elevenedik meg e két könyvben. Írója: Móricz Pál, régi szerelmes, festője az alföldi népiéletnek, Biharországnak, a Hajdúságnak, a tiszavidéki magyarságnak, a Hortobágyinak, az eltűnőben lévő régi magyar életnek, a magyarság kivészőfélben levő ősi foglalkozásainak. „Fájdalmas gyönyörűséggel” írja legendáit, elbeszéléseit, abból az időből, amikor a „büszke régi magyarok még éltek érintetlennek tetsző; külön, ősi zamatú, hímes, őszinte magyar életüket”, írja a Legendák előszavában.

Már a századeleji bírálói, ismertetői megállapították, hogy Móricz Pál nyelve rendkívül kifejező, szeme éles, alakjait az életről meríti. A reális látású, szintiszta magyar színekkel festő, alakjait szelíden idealizáló Tömörkény és az egészen mély lelki alapot és felépítést adó, a lelki élet ezer megmozdulását híven jellemző Móra Ferenc (Ének a búzamezőkről) mellett külön világ az övé. A XVIII. és XIX. század világát tárja elének e két kötetnek minden része. Mindegyik etnográfiai, etnológiai szempontból egyaránt becses.

A *Magyar sirató* minden fejezete egy-egy darab magyar művelődéstörténelem. Takáts Sándor történeti korrajzai, életképei jutnak eszünkbe. Takáts, a költői leíró-művészetű tudós, Móricz Pál a régi krónikákat, családi feljegyzéseket forgató, családi hagyományokat ügyesen felhasználó író-művész. Bár minél többet tanulmányok fiatal íróink Takáts jellemző erejétől, Móricz Pál tömör, zamatos nyelvezetétől, lelkes magyarságától! Debreceni, hódmezővásárhelyi, szegedi, szegedvidéki

történetek, családtörténeti rajzok elevenednek meg a Magyar sirató lapjain. Régi kereskedő családokról, református papokról, kollégiumi tanárokról, debreceni fazekasokról, magyar szabó céhekről, híres szücsökről, csándásokról, sárnéti magyarokról, a debreceni Arany Bikáról, a kövesdi híres szücsök pusztulásáról, a matyók virágvarrólányairól, asszonyairól ír Móríciz elmélyülő szeretettel, szinte rajongással. A harmonikus alapakkord: a mult, a tűnőben levő magyar élet képeinek feltárása, megmutatása, azzal a szomorú kísérő zenével, hogy minden, ami ősi, lovagias, faji, tisztaszívűen magyar volt társadalmi, családi, köz- és magánéletünkben, veszendő félben van; új kor, új érzmények, új ábrétkelések, új emberek jönnek a régiak nyomába. A nemesvonású Horthy urak, Dóry Etelka, a konzervgyáros nagyasszony, Wolatka Nándor „pápista” püspök, a nótaszerző Dóczy Jézsi, mind patinásan szép magyar alakok. A Dóczy-bácsi az iskolájával c. fejezet a régi magyar nőnevelés ideális képét mutatja be. Lázár György szegedi polgármesterről, Bálóné-ról, a csöngöli vadásztanyáról, a szegedi juhászokról, a Kállayakról szóló szegedi vonatkozású történetek, rajzok; — valamennyi át van szövé melegszívű, költői lelkű, az alföldi nép életéért, erkölcsi világáért, nyelvéért való lelkesedéssel.

A *Hortobágyi legendák* kötetében részint újabb, részint már más kötetében (pl. Pusztuló világ) megjelent írásait adja. Az egész könyv lelke harmonikus, szelleme egységes. Minden fejezete a Hortobágy embereivel — egypár alak az urak rendjéből, nagyon sok a juhász, csikós, gulyás, betyár, pandúr, cigányi rend alakjaival — foglalkozik. És mindennek a kezdete és vége, talaja és levegője a Hortobágy, a pusztaság hangos élete. A hortobágyi fogadás, kondás, betyár Sós Pista, a hortobágyi pásztorok egyenes, ősbecsületes gondolkodása, vendéglátás, Debrecen, a Város, amelynek hatalmas kezét érezzük itt is, ott is, a pusztaság és lakói fölött, és mindenekelőtt Dely Mátyás hortobágyi állatorvos, a pusztaság lelke, a betyárt és a magyar urat egyaránt megértő alakja népesíti be ezt az egyhangúságában is ezertörténésű, ezerarcú földdarabot.

*

Kíváncsian fogadtuk e két könyvet. Móríciz Pál sok helyen jogosan kifogásolt írói művészete megállapodott-e vajjon eredeti hibáival: fantázia-hiány, a szerkesztés kezdetlegessége, kevés az egyéni hőseiben, meséje rendkívül egyszerű, nyelve szokatlan tájszavakkal telítődött, mondatszerkesztése gondtalan és a mindezeket elhomályosító előnyekkel: alakjai igazi emberek, közel állanak a természethez, az életet, a természetet élénken tudja megfigyelni, szinte fényképezi alakjait és a milieu-t, a magyar fajt rajongóan szereti, — nyelve természetes és kifejező, a magyar gondolkodásnak megfelelően világos, egyszerű.

Mint népe, a hajdúk szabad rendje, századokon át sziklaszilárdan állt minden viharral szemben, változatlanul, — a belőle kisarjadzott ősmagyar Móríciz Pál hibáival, erőnyeivel az maradt, ami volt századunk elején: egyik tagja a „mulandóságnak feláldozott régi tiszta magyar népnek”, annak „fájó gyönyörűségeit, lelke kincseit tovább megőrzendő örökségül írásba foglaló művésze”.

Mindkét könyve így is, a Hortobágyinak, a dicső magyar multnak értékes emléke.

Szóke Mihály.

Ethnographia 40. évi. 1. és 2. szám. A Magyar Néprajzi Társaság és a folyóirat alapításának negyvenedik évfordulóját ünnepli ez a két szám. Az első *Homan* Bálint és *Madarassy* László, a második *Solymossy* Sándor ünnepi beszédeit közli. A két szám gazdag anyagából folyóiratunk közönségét főként a következő közlemények érdeklik: *Bartók* Béla tart beszámolót arról a megbecsülhetetlen értékű zenefolklor kutatásról, mely az ő és *Kodály* Zoltán, vezetésével 1905 óta folyik. 1918 őszéig 8000 magyar, 2800 tót, 3500 oláh dallam volt összegyűjtve. 1918 óta ezek tudományos feldolgozása is folyik: rendszerezés, sajtóságok megállapítása stb. Ez a munka azonban csak akkor lehetne kielégítő, ha a zenefolklor kutatói közt nemzetközi érintkezés jönne létre összehasonlító tanulmányok érdekében. *Solymossy* Sándor Lél vezér kürt-mondájának eredetét nyomozza és találja meg egy ősi keleti Salamon-mondában. Ennek a mondának az útját vázolja nyugatra, Anonymus krónikájáig, hol Lél kivégzése először szerepel. *Ébner* László a mezőkövesdi matyók bethlehemjárásának a szövegét közli. Ugyancsak ő írja le az alföldi dinnyések, dohányosok, azaz falujukból nyári munkára menők földházát, földolát. A földőlről és tüzelősölről ír *Bátky* Zsigmond is. Szerinte a földolát őseink magukkal hozták Ázsiából. *Bátky* egy másik cikkében megjegyzéseket fűz Cs. Sebestyén Károlynak folyóiratunk első számában megjelent „A magyar parásztház ablaka” c. közleményéhez. Szerinté a honfoglalás korában felsőnyílású, okno-val, akná-val ellátott házak nem voltak. Hogy a kéményt a Dunántúlon mégis aknának hívják, azt így magyarázza: az akna szó már régóta használatos volt lyuk jelentésben, s mikor a kémény használatba jött, akkor azt is lyuknak, aknának nevezték el. A magyar ház ablaka nem a füst-nyílásból, az oknóból fejlődött tehát ki, mert ilyen nyílása eredetileg nem volt, hanem egyenesen mint igazi ablakot vette át a nép is az urak építkezéséből. *Ecsedi* István cikke arról szól, hogyan készül az ótó, a gomolya és a zsendice a szilaj pásztorok kezén és hogyan készítik a juhászok a rühkenőt, továbbá ismerteti az éjjeli legeltetés és pásztortűz szokását a Hortobágyon. *Túri Mészáros* István az alföldi gazdálkodásról szolgáltat adatokat, folytatván az Értesítő múlt évi folyamában megkezdett dolgozatát. Most a nyomtatás egyes nemeit és fázisait ismerteti részletesen, a vidékenkénti változatokra is kiterjeszkedve.

Joó Tibor.

KÉRDÉSEK.

14. kérdés. „*Leánycégér*. A régiéknél nemcsak az eladó bornak, szénának, stb. volt cégére, de volt az eladóleánynak is. Ősszel, takarás után, újborkor, szüret után, ahol eladóleány volt, cégért csináltak neki s ilyenkor már szabad volt a legényeknek leánynézőbe járni. Leástak az utcán a háznak eleje ölnyi magas oszlopot, végire kis deszkácskára cifra korszót helyeztek, a korszóba azon forrás vizéből vizet, amelyből a leány nevelődött. A korszót felpántlikázták fehér-piros-zöld szalagokkal, melyek végei lenyúlva ide-oda himbálóztak s a kis deszka szélit körülaggatták piros kukoricacsövekkel. A korszóba tett vizet (szerelemvizet) háztűznézéskor a tűzhely megáldásánál használta a nászmagy. A leánycégér oszlopának különös hegye vasból volt, melyet használat után a tulajdonosnak, a falu kovácsának visszaadtak“. (MNyr. 34 : 222). — „*Kendőfa*.